

הכנסת העשרים וחמש

יוזמת: חברת הכנסת קטי קטרין שטרית

2988/25/פ

הצעת חוק להכרה, לחקר האמת, להנצחה ולפיצוי של נפגעי פרשת ילדי תימן, המזרח והבלקן, התשפ"ג–2023

פרק א': מטרת החוק

- מטרת החוק 1. מטרתו של חוק זה לקבוע יום ציון שנתי להכרה של מדינת ישראל בפרשת ילדי תימן, המזרח והבלקן, לעודד הנצחה, מחקר ותיעוד של פרשת ילדי תימן, המזרח והבלקן, ולהביא לפיצוי הולם למשפחות הנפגעות.

פרק ב': פרשנות

- הגדרות 2. בחוק זה –
"בן משפחה" – ילד, הורה, אח או אחות, ובהעדר אחד מאלה – ילד של אח או אחות;
"המזרח והבלקן" – כהגדרתם בחוק אימוץ ילדים, התשמ"א–1981.
"פרשת ילדי תימן, המזרח והבלקן" – פרשת היעלמותם וחיפתם של קטינים יוצאי תימן, המזרח הבלקן אשר הודעה על מותם נמסרה בשנים 1948 עד 1970 לבני משפחותיהם, מבלי שהתאפשר להם לזהותם ולהביא אותם לקבורה.

פרק ג': יום ציון שנתי

- יום ציון שנתי 3. (א) אחת לשנה, ביום י"ג בתמוז, יקויים יום לציון פרשת ילדי תימן, המזרח והבלקן (להלן – יום ההנצחה); יום ההנצחה יצוין –
(1) בדיון מיוחד במליאת הכנסת;

(2) באירוע מיוחד בישיבת הממשלה ;

(3) בבית הנשיא ;

(4) במערכת החינוך ובצבא ההגנה לישראל ;

(5) בפעילויות נוספות שהממשלה, נשיא המדינה או הכנסת יחליטו עליהן.

(ב) חל י"ג בתמוז ביום שבת, יקוים יום ההנצחה ביום א' שלאחריו.

פרק ד': המועצה

4. המועצה (א) ראש הממשלה או שר שתקבע הממשלה (בחוק זה – השר) ימנה מועצה ציבורית להכרה בפרשת ילדי תימן, המזרח והבלקן (בחוק זה – המועצה) ; המועצה תהיה בת אחד עשר חברים, ואלה הם :

(1) נציג משרד ראש הממשלה על פי המלצת ראש הממשלה, אשר ישמש כיושב ראש המועצה ;

(2) נציג משרד הרווחה והשירותים החברתיים, על פי המלצת שר הרווחה והשירותים החברתיים ;

(3) נציג משרד התרבות והספורט, על פי המלצת שר התרבות והספורט ;

(4) נציג משרד החינוך, על פי המלצת שר החינוך ;

(5) שני אנשי סגל אקדמי במוסד להשכלה גבוהה, בעלי מומחיות בתחום מהתחומים הנוגעים למטרות החוק ;

(6) שלושה נציגים של גופים העוסקים בחקר ובהכרה בפרשת ילדי תימן, המזרח והבלקן ;

(7) שני נציגים מטעם משפחות פרשת ילדי תימן, המזרח והבלקן.

(ב) לא ימונה לחבר המועצה מי שהורשע בעבירה פלילית או בעבירת משמעת שמפאת מהותה, חומרתה או נסיבותיה אין הוא ראוי לכהן כחבר המועצה או מי שהוגשו נגדו כתב אישום או קובלנה משמעתית בעבירה כאמור.

5. יושב ראש המועצה . המועצה, באישור השר, תמנה מבין חבריה את יושב ראש המועצה ואת ממלא מקומו הקבוע.

6. תפקידי המועצה . תפקידי המועצה –

- (1) לייעץ לראש הממשלה בכל הנוגע ליישום חוק זה ולביצועו, ולעקוב אחר ביצוע חוק זה ;
- (2) להמליץ לממשלה על תכנית להכרה ולהנצחה כאמור בסעיף 8 ;
- (3) להקים מאגר בדיקות גנטיות (DNA) בו יישמרו דגימות גנטיות של בני משפחה הקשורים בפרשת ילדי תימן אשר יבקשו לתת דגימות באופן שתקבע המועצה.
7. סדרי עבודת המועצה
- (א) המועצה תתכנס פעמיים בשנה לפחות, וכן לפי דרישה של יושב ראש המועצה או לפי דרישה של לפחות שישה מחבריה.
- (ב) יושב ראש המועצה ינהל את ישיבותיה ; הוא יזמן את ישיבות המועצה ויקבע את מועדן, מקומן וסדר יומן.
- (ג) המועצה תקבע את סדרי עבודתה ונהליה, ככל שלא נקבעו לפי חוק זה.
8. תכנית הנצחה
- (א) המועצה תכין, בתוך שנה מיום שמונתה, תכנית להנצחת פרשת ילדי תימן, המזרח והבלקן (להלן – התכנית) ; התכנית תפרט את פעולות ההנצחה שתבצע הממשלה ופעולות הנצחה שיבצעו גופים ציבוריים בתמיכת הממשלה, לרבות תמיכה במפעלים או מוסדות המנציחים או מתעדים את הפרשה, וגופים אשר מקיימים פעילות אקדמית ומחקר הקשורים לפרשה ; התכנית תכלול אומדן של ההוצאות הכרוכות בביצועה וכן את המקורות לכיסוי הוצאות אלה.
- (ב) תכנית ההנצחה טעונה אישור הממשלה.
- (ג) המועצה תהיה אחראית על הקמה וניהול של אתר ומבנה הנצחה, הכולל, בין השאר, אולם התכנסויות, חדרי מחקר ותיעוד, חדרי מנהלה ורחבה לעצרת זיכרון.
9. פיקוח על תכנית ההנצחה
- (א) המועצה תפקח על ביצוע תכנית ההנצחה ותדווח לממשלה, מדי שנה, על ממצאיה בצירוף המלצותיה.
- (ב) המועצה רשאית לדרוש מכל מי שנטל חלק בביצוע פעולת ההנצחה במימון אוצר המדינה או בתמיכת הממשלה, שימסור לה כל ידיעה או מסמך הדרושים לה לצורך תפקידי הפיקוח לפי סעיף קטן (א).
10. תקופת כהונה של חבר המועצה
- תקופת כהונתו של חבר המועצה תהיה שלוש שנים, ואפשר לשוב ולמנותו לתקופת כהונה אחת נוספת לכל היותר.
11. הפסקת כהונה של חבר המועצה
- (א) חבר המועצה יחדל לכהן לפני תום תקופת כהונתו בהתקיים אחד מאלה :

(1) הוא התפטר במסירת כתב התפטרות לראש הממשלה או לשר;

(2) חדל להתקיים בו תנאי שמכוחו הוא מונה;

(3) הוא חדל להיות עובד המשרד הממשלתי שהוא מייצג במועצה, או חדל לעסוק בתחום או למלא את התפקיד שבשלו מונה, או חדל להיות עובד או חבר בגוף שהוא מייצג במועצה, ואם הוא חבר כאמור בסעיף 4(א)(5) – הוא התמנה להיות עובד המדינה.

(ב) התקיימה נסיבה מהנסיבות כמפורט להלן, יעביר ראש הממשלה או השר את חבר המועצה מכהונתו, לפני תום תקופת כהונתו ובסמוך למועד התקיימות הנסיבה, בהודעה בכתב:

(1) הוא הורשע בעבירה כאמור בסעיף 4(ב) או הוגשו נגדו כתב אישום או קובלנה משמעתית בעבירה כאמור;

(2) נבצר ממנו דרך קבע למלא את תפקידו;

(3) הוא נעדר בלא סיבה מוצדקת משלוש ישיבות רצופות של המועצה;

ניגוד עניינים 12. (א) לא יתמנה ולא יכהן כחבר המועצה מי שעלול להימצא, במישרין או בעקיפין, באופן תדיר, במצב של ניגוד עניינים בין תפקידו כחבר המועצה לבין ענין אחר או תפקיד אחר שלו.

(ב) חבר המועצה יימנע מהשתתפות בדיון שמקיימת המועצה, מהצבעה בישיבות שהנושא הנדון בהם עלול לגרום לו להימצא, במישרין או בעקיפין, במצב של חשש לניגוד עניינים בין תפקידו כחבר המועצה לבין עניין אחר או תפקיד אחר שלו, ולא יטפל במסגרת מילוי תפקידו במועצה בנושא שעלול לגרום לו להימצא במצב כאמור גם מחוץ לישיבות המועצה; ואולם, רשאי חבר המועצה להביא בחשבון גם את ענייניו של הגוף שהוא נציגו, ככל שהם קשורים לחוק זה, ולא יראו אותו כמצוי במצב של ניגוד עניינים בשל כך בלבד.

(ג) התברר לחבר המועצה כי נושא הנדון בישיבה של המועצה או שהוא הופקד על טיפולו עלול לגרום לו להימצא במצב של ניגוד עניינים כאמור בסעיף קטן (ב), יודיע על כך ליושב ראש המועצה.

(ד) בסעיף זה –

"עניין אחר" – לרבות עניין של קרובו של חבר המועצה הציבורית או עניין של גוף שחבר המועצה או קרובו הם מנהלים או עובדים אחראים בו, או עניין של גוף שיש לכל אחד מהם חלק בהון המניות שלו, בזכות לקבל רווחים, בזכות למנות מנהל או בזכות ההצבעה;

"קרוב" – בן זוג, הורה, צאצא, אח, אחות או אדם אחר הסמוך על שולחנו של חבר המועצה, ובן זוגו של כל אחד מהם.

13. תוקף פעולות קיום המועצה, סמכויותיה ותוקף החלטותיה ופעולותיה לא ייפגעו מחמת שנתפנה מקומו של חבר בה או מחמת ליקוי במינויו או בהמשך כהונתו.
14. הוצאות וגמול חברי המועצה יהיו זכאים להחזר הוצאות שיוציאו במילוי תפקידם כפי שיקבע ראש הממשלה, באישור שר האוצר.

פרק ה': גוף לחקר האמת

15. (א) השר יקים גוף לחקר האמת בפרשת ילדי תימן המזרח והבלקן, אשר יהיה אחראי על תיעוד וריכוז חומרי החקירה וכל מידע אחר הקיימים בקשר לפרשה, לרבות מידע המוגדר חסוי. הקמת גוף לחקר האמת ואיתור בפרשת ילדי תימן המזרח והבלקן

(ב) חומרי חקירה ומידע כאמור בסעיף קטן (א), יועברו לעיון חוקרים המצויים בתחום ולעיון משפחות הקשורות לפרשת ילדי תימן, המזרח והבלקן ויפורסמו לציבור הרחב.

(ג) הגוף שהוקם לפי סעיף זה יפעל, בכפוף לבקשתו והסכמתו של בן משפחה שיסכים לכך, לאיתור ילדים מפרשת ילדי תימן, המזרח והבלקן אשר אין בנמצא מידע חד משמעי לגבי פטירתם.

פרק ו': פיצויים

16. (א) השר יקבע כללים לפיצוי בני משפחה המעורבת בפרשת ילדי תימן, המזרח והבלקן, ואשר העידו בפני וועדה ציבורית שפעלה בעניין פרשת ילדי תימן, המזרח והבלקן או אשר ביקשו או נקראו להעיד בפניה ונבצר מהם לעשות כן, וכן משפחות אשר הופיעו בפני הוועדה המיוחדת לפרשת היעלמותם של ילדי תימן, המזרח והבלקן אשר פעלה בכנסת העשרים או אשר פנו אליה ופירטו את סיפורם המשפחתי בקשר עם פרשת ילדי תימן, המזרח והבלקן.

(ב) הפיצוי לבני משפחה כאמור בפסקה (א) יהיה אחיד.

בסעיף זה –

"ועדה ציבורית שפעלה בעניין פרשת ילדי תימן, המזרח והבלקן", אחת מאלה

—

(1) ועדת בהלול-מינקובסקי – הוועדה הבין-משרדית שהוקמה בשנת 1967;

(2) ועדת שלגי – ועדת הבירור שהוקמה בספטמבר 1988 מכוח חוק ועדות חקירה, התשכ"ט-1968²;

(3) ועדת החקירה הממלכתית בעניין פרשת היעלמותם של ילדים מבין עולי תימן בשנים 1948 עד 1954 (ועדת כהן-קדמי), שהוקמה ב-3 בינואר 1995.

17. ראש הממשלה ממונה על ביצוע חוק זה, והוא רשאי, בהתייעצות עם המועצה, ובאישור ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת, להתקין תקנות לביצועו, לרבות בעניין סדרי עבודת המועצה.

18. (א) תחילתו של חוק זה שלושה חודשים מיום פרסומו (להלן – יום התחילה).

(ב) עד יום התחילה תמנה הממשלה את המועצה לפי סעיף 4.

ד ב ר י ה ס ב ר

פרשת ילדי תימן, המזרח והבלקן היא פרשת חטיפתם והיעלמותם של אלפי פעוטות מקרב משפחות עולים חדשים, בעיקר מקרב עולי תימן אך גם מעיראק, תוניס, מרוקו, מדינות הבלקן ועוד, בין השנים 1948 ועד אמצע שנות ה-60. ילדים אלה נעלמו במעברות שהוקמו כמחסה זמני בתהליך קליטתם, בבתי חולים, או בשכונות מצוקה שהוקמו לאחר פינוי המעברות. שלוש ועדות שונות מונו בעבר על ידי המדינה במטרה לחקור את פרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן:

ועדת בהלול-מינקובסקי – ועדה בין-משרדית (משרד המשפטים ומשרד המשטרה) שהוקמה בשנת 1967 וסיימה את פעילותה בשנת 1968;

ועדת שלגי – ועדת בירור שהוקמה בספטמבר 1988 על פי חוק ועדות חקירה, התשכ"ט-1968, והגישה את מסקנותיה לאחר כשנה בשנת 1969;

ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי – ועדת חקירה שהוקמה בינואר 1995 כשבראשה שופט בית המשפט העליון יהודה כהן. במחצית שנת 1999 פרש השופט כהן מטעמי בריאות מתפקידו ובמקומו מונה ביום 23 במרץ 1999 שופט בית המשפט העליון יעקב קדמי. הוועדה הגישה דוח ביניים בשנת 1997 ואת

² ס"ח התשכ"ט, עמ' 68.

מסקנותיה בשנת 2001. על חומרי החקירה הוטל חיסיון בהוראת ממשלה עד שנת 2017. ועדות החקירה הגיעו למסקנה כי מרבית הילדים הנעלמים נפטרו. לגבי עשרות רבות של ילדים שנעלמו נקבע כי לא ידוע מה עלה בגורלם.

פרשת ילדי תימן, המזרח והבלקן היא פצע פעור בלב לבה של החברה הישראלית. מדובר על אלפי משפחות שמעידות וטוענות בתוקף כי אחד מבניהם או אחת מבנותיהם נעלמו ללא הסבר, ופצע זה אינו מגלד עד לימינו אנו, בקרב בני הדור השני והשלישי. העובדה שחומרי החקירה החשובים נותרו חסויים וסגורים לשבעים שנה עוררה אף היא תחושה קשה.

בהוראת הממשלה ובתמיכת הכנסת, חשף גנז המדינה לציבור את הפרוטוקולים והמסמכים של ועדות החקירה בחודש נובמבר 2016. אז התברר למשפחות כי בלא מעט מקרים יש מסמכים שלא נמסרו למשפחות מלכתחילה. כמו כן, התברר למשפחות כי יש סתירות ואי דיוקים בנתונים ובמסמכים עליהם הסתמכו בוועדות החקירה לשם קביעת מסקנותיהן.

בתוך כך התברר כי ההודעה על מות ילדם הגיעה למשפחות בדרך כלל מספר ימים לאחר המוות הנטען. הרוב המכריע של המשפחות לא קיבלו לידיהן את הגופה ולא נכחו בלוויה, שלגבי חלק מהילדים נטען שכבר קוימה. בחלק מהמקרים קיבלה המשפחה רק ציון קבר. מהפרוטוקולים של ועדות החקירה ומעדויות שהובאו בפני הוועדה עולה כי במקרים רבים קיימות סתירות בין ציון הקבר שנמסר למשפחה לבין זהות המנוח או לחלופין, בין מועד פטירה של המנוח ובין מועד הפטירה שנמסר לגבי מי שקבור באותו קבר. לחלק מהמשפחות נמסרו תעודות פטירה וציון קבר אך נתונים רשמיים מאוחרים שהתגלו העלו כי ייתכן ובן משפחתם נמצא בין החיים לפי רשומות רשמיות של המדינה.

מטרתה של הצעת חוק זו היא להקל על העוול ועל הכאב שחוות המשפחות מאז אותן שנים של קליטת המונים עם הקמתה של מדינת ישראל, בראש ובראשונה על ידי קידום סדר יום של סולידריות והומניות, כלומר הכרה עמוקה ואמיתית בפרשה ובמצוקתן של המשפחות, באמצעות קביעת מועד ציון שנתי להנצחת הפרשה והקמת מועצה אשר תקדם תכנית הנצחה, מחקר ותיעוד בעניין. ציון יום ההכרה בפרשת ילדי תימן יהיה ביום י"ג בתמוז כפי הכתוב בסעיף 3 לחוק, זהו יום פטירתו של הרב עוזי משולם.

הצעת חוק זהה הונחה על שולחן הכנסת העשרים וארבע על ידי חברות הכנסת קטי קטרין שטרית וגילה גמליאל (פ/3972/24).

הצעת חוק דומה בעיקרה הונחה על שולחן הכנסת העשרים וארבע על ידי חברת הכנסת נעמה לזימי (פ/3996/24).

הצעת החוק זהה לפ/3972/24 ולפיכך לא נבדקה מחדש על ידי הלשכה המשפטית של הכנסת.

הוגשה ליו"ר הכנסת והסגנים
והונחה על שולחן הכנסת ביום
ה' בניסן התשפ"ג (27.03.2023)